

Leiderschapscrisis

2001

Het conflict om het leiderschap in het CDA, eind september 2001, was meer dan een persoonlijke kwestie. Het ging om een inhoudelijk verschil over de campagnestrategie en een strijd tussen de politici in de Tweede Kamer en de partij, aangestuurd door het dagelijks bestuur. De leiderschapscrisis bracht wel de voorman voort die het CDA weer in het centrum van de macht bracht: Balkenende.

In de zomer van 2001 lag een terugkeer van het CDA in het centrum van de macht niet voor de hand. De paarse partijen, PvdA, VVD en D66, keerden al zeven jaar. Het waren economisch florissante tijden. Politiek commentatoren voorsagden dan ook de komst van Paars III.

Die gedachte werd nog eens versterkt door de onrust binnen het CDA. De partij was sinds de historische verkiezingsnederlaag in 1994 al aan haar derde voorzitter en derde politiek leider bezig. En toen kwam daar ook nog eens een strijd tussen de twee belangrijkste mannen in de partij overheen, culminerend in de week van 27 september tot 2 oktober 2001. De hoofdrolspelers: Marnix van Rij en Jaap de Hoop Scheffer.

De voorzitter vond de campagnestrategie te defensief, te veel 'catenacciovoetbal'

Van Rij was sinds 1999 partijvoorzitter en vastbesloten om het CDA een meer eigentijds gezicht te geven en het bestuurderimago af te schudden. Naarmate de Tweede Kamerverkiezingen dichterbij kwamen, kreeg het dagelijks bestuur steeds minder vertrouwen in De Hoop Scheffer als lijstaanvoerder. De Hoop Scheffer

was niet onomstreden onder de CDA-leden, zo begreep Van Rij tijdens spreekbeurten in het land. Bovendien vond hij de campagnestrategie van De Hoop Scheffer te defensief, te veel 'catenacciovoetbal'.

De Hoop Scheffer, een ervaren Kamerlid, voelde zich op zijn beurt gehinderd door de persoonlijke ambities van Van Rij. Hij was al eens gepolst of hij niet plaats wilde maken voor Van Rij als lijsttrekker. Aanvankelijk leek De Hoop Scheffer daartoe bereid, maar daar was hij later op teruggekomen. Ook tegen Van Rij's voorstel om dan de derde plaats op de kandidatenlijst in te nemen, had hij zich verzet.

In die beslissende week eind september besloot Van Rij zich terug te trekken als kandidaat-Kamerlid en als partijvoorzitter wegens 'een fundamenteel meningsverschil' over 'de organisatie van de volgende verkiezingen'. Vervolgens ontstond via de media een strijd om de beeldvorming. *De Telegraaf* sprak over een coup van Van Rij tegen De Hoop Scheffer. De Hoop Scheffer zelf liet via radio en televisie weten: 'Marnix van Rij is altijd uit geweest op mijn positie.' De volgende dag, na een lange en verwarrende vergadering met het partijbestuur, besloot hij als-

nog niet langer beschikbaar te zijn voor het lijsttrekkerschap en het fractievoorzitterschap. Hij ervoer te weinig steun vanuit het partijbestuur. 'Heengaan, er was geen andere route', liet hij de massaal aanwezige journalisten weten.

Wat nu? Wie moest nu de lijsttrekker worden? Ineens was daar Jan Peter Balkenende. Midden veertig, Zeeuw en gereformeerd, geschoold op het Wetenschappelijk Instituut en sinds drie jaar financieel woordvoerder van de fractie. Het fractiebestuur was er snel uit: Balkenende moest de nieuwe fractievoorzitter worden. En kort daarop liet het partijbestuur weten dat hij ook de nieuwe lijsttrekker zou worden. Acht maanden later werd het CDA de grootste partij bij de Kamerverkiezingen, die werden overschaduwd door de moord op Pim Fortuyn. De verkiezingswinst van mei 2002 was mogelijk doordat er drie lijnen bij elkaar waren gekomen: de leiderschapscrisis en de keuze voor Balkenende, de inhoudelijke vernieuwing die door mensen als Balkenende en Klink was gemaakt, en de politieke en maatschappelijke onrust, waardoor de paarse partijen verloren en het CDA weer de grootste kon worden.

Pieter Jan Dijkman

Literatuur

Fraanje, R. & Vries, J. de (2010). *Gepland toeval. Hoe Balkenende in het CDA aan de macht kwam*. Amsterdam: Bert Bakker.

Rij, M. van (2002). *Duizend dagen in de landspolitiek. Leiderschapscrises in het CDA*. Amsterdam: Meulenhoff.

Voerman, G. (Red.) (2011). *De conjunctuur van de macht. Het Christen Democratisch Appèl 1980-2010*. Amsterdam: Boom.